

Сидоренко Вікторія Вікторівна,
доктор педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри філософії і освіти дорослих Центрального
інституту післядипломної педагогічної освіти
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
НАПН України (м. Київ)

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЗА ДВОХЕТАПНОЮ ДИСТАНЦІЙНО-ОЧНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ

Серед **ключових компетентностей¹** педагога **Нової української школи** виокремлено інформаційно-цифрову компетентність, що також обґрунтована в «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи» (від 18 грудня 2016 р.) «Про освітні компетенції для навчання протягом життя». Європейські еталонні рамки визначають основну компетенцію *вміння роботи із цифровими носіями* як впевнене та критичне використання технологій інформаційного суспільства (ТІС) для роботи, відпочинку і спілкування, що включає: здатність до пошуку, збирання та обробки інформації, критичного та систематичного її використання, оцінки значимості та здатність розрізняти реальність від віртуальної реальності; уміти користуватись інструментами для переробки, презентації та розуміння комплексної інформації та бути здатними отримати доступ для допомоги в критичному мисленні, творчості та інноваціях; знаходити та користуватися послугами Інтернет-служб тощо.

---

¹ Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [Нова українська школа: Порадник для вчителя. Розділ 1: Огляд концепції Нової української школи. – К., 2017. С. 6-7]. Ключові компетентності пов'язують воедино особистісне і соціальне в освіті, відображають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльності, що створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; вони виявляються не взагалі, а в конкретній справі чи ситуації; набуваються молоді людиною не лише під час вивчення предметів, але й засобами неформальної освіти, впливу середовища. До ознак ключових компетентностей належать такі: поліфункціональність; надпредметність; міждисциплінарність; багатокомпонентність; спрямування на формування критичного мислення, рефлексії, визначення власної позиції.

Відкрита післядипломна педагогічна освіта передбачає професійний розвиток фахівців через відкриті технології освіти дорослих, відкритий контент і відкриті знання, прозорість системи, взаємоузгодженість усіх її компонентів, а також спільне створення, експериментування, роздуми, обмін та застосування накопичених ідей і знань, досвіду всіх суб'єктів, наявність умов для їхнього вільного входження в освітній простір та отримання якісної освіти без обмеження гендерних, вікових, національних, територіальних відмінностей. У сучасній системі післядипломної педагогічної освіти надається перевага технологіям дистанційного навчання як однієї з форм системи неперервної освіти, що забезпечує широкий доступ особистості до кращих світових освітніх ресурсів, самонавчання найбільш доступним способом, отримання професійно-орієнтованої та особистісно-значущої інформації впродовж усього життя. Отже, дистанційна освіта – це засіб практичної реалізації принципів відкритої післядипломної освіти. За даними Академії Ай Ті, дистанційна форма навчання займає третину від загального обсягу професійного навчання сучасних фахівців.

Формальна система післядипломної педагогічної освіти фахівців, яка має професійний кадровий потенціал, інноваційне науково-методичне, навчальне та інформаційне забезпечення, здатна створити всі умови для якісного та систематичного навчання педагога Нової української школи впродовж усього життя, розвитку його інформаційно-цифрової компетентності як ключової в суспільстві, яке навчається.

Використання ідей відкритої освіти та дистанційного навчання для підготовки фахівця нової формації, який самостійно моделює й зреалізовує індивідуальну освітню траєкторію шляхом формальної та неформальної освіти, визначає параметри процесу навчання (зміст, тривалість, форми, методи, програми навчання, засоби та ін.), здійснює цілепокладання й конструктивну корекцію в принципово нових умовах, варіативно прогнозує результати професійно-педагогічної діяльності розглянемо на прикладі *курсів*

підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів закладів ППО за двоетапною дистанційною-очною формою навчання.

Актуальність підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів закладів ППО за двоетапною дистанційною-очною формою навчання полягає в необхідності розробки та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії фахівців з метою реалізації освітньої політики держави шляхом запровадження інноваційних форм, методів та технологій навчання на засадах андрагогіки, з урахуванням освітніх потреб і запитів слухачів, держави та глобалізованого світу.

Мета навчання за освітньо-професійною програмою підвищення кваліфікації полягає в удосконаленні управлінської, науково-методичної та професійно-фахової компетентності керівних та педагогічних кадрів закладів ППО, сприянні їхньому професійному та особистісному розвитку в умовах Нової української школи шляхом реалізації наступних завдань:

- удосконалення та оновлення знань і вмінь із теоретико-методологічних, правових, управлінських, філософських та інших питань забезпечення ефективної професійної діяльності слухачів;
- отримання додаткових та вдосконалення наявних знань і вмінь з основних напрямів професійно-педагогічної, зокрема управлінської діяльності;
- активізація самостійної діяльності, розвиток мотивації професійного вдосконалення та особистісного розвитку слухачів в умовах дистанційно-очного навчання.

Формування змісту підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів закладів ППО здійснюється з урахуванням галузевої специфіки та професійного спрямування, що визначається:

- викликами відкритого суспільства щодо забезпечення навчальних закладів висококваліфікованими та конкурентоспроможними на ринку освітніх послуг фахівцями;

- сучасними вимогами щодо форм, методів і засобів професійно-педагогічної діяльності працівників;

- досягненнями в напрямках соціальної, педагогічної, психологічної, управлінської, економічної, правової, технологічної та ін. підготовки.

Підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів закладів ППО за двоетапною дистанційно-очною формою навчання забезпечує насамперед:

- створення *мережевого освітнього простору* для продуктивного професійного діалогу, орієнтоване на виробництво професійно значущої інформації та обробку ІКТ-потоків;

- надання випереджувальних і диференційованих сервісних освітніх послуг;

- управління освітнім процесом та адміністрування, адже куратор-тьютор виконує функцію диригента, модератора освітнього процесу;

- функціональність, гнучкість;

- модульність, наявність вбудованих засобів розробки та редагування навчального контенту;

- повноцінну й комфортну взаємодію всіх учасників навчального контенту;

- синхронне /асинхронне спілкування;

- розвиток ІКТ-компетентності, медіа-культури фахівців Нової української школи, що включає вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, нарощувати обсяги інформації, створювати власні електронні продукти, вибудовувати власний стиль комунікації в суспільстві, яке навчається тощо;

- широкий доступ особистості до кращих вітчизняних світових освітніх ресурсів;

- отримання освітньої, професійно орієнтованої та особистісно-значущої інформації впродовж усього андрагогічного циклу.

Підвищення кваліфікації за *двоетапною очно-дистанційною формою*

навчання (**21 тиждень**) на основі інформаційно-комунікаційних (зокрема хмарних) технологій відповідно до суб'єктного досвіду, професійних запитів і потреб слухачів передбачає два етапи (див. Табл. 1):

– I етап – *дистанційний*, триває 20 тижнів (165 год., 5,5 ECTS-кредитів). Основні завдання етапу: ознайомлення слухачів з організацією та порядком підвищення кваліфікації, керована самостійна робота за індивідуальною освітньою траєкторією, використання Інтернету з навчальною метою (пошук і аналіз інформації, робота з блогом тьютора тощо); участь в дистанційних лекціях у синхронному (on-line) та асинхронному (off-line) режимі, вебінарах, чатах, форумах, дистанційному консультуванні тощо, написання випускної творчої роботи тощо;

– II етап (очний) – *підсумково-звітний*, триває 5 днів (45 год. – 30 год. аудиторної роботи, 15 год. – самостійної роботи; 1,5 ECTS-кредити). Основні завдання етапу: систематизація знань, умінь, навичок слухачів, оцінювання індивідуальної успішності навчання через захист творчих випускних робіт (проектів); з'ясування якості зростання професійних потреб, запитів, рівня розвитку професійної компетентності тощо.

Таблиця 1

Підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів закладів ППО за очно-дистанційною (двоетапною) формою навчання

Етапи підвищення кваліфікації Графік освітнього процесу/ розподіл кредиту	I етап	II етап
	Дистанційний	Підсумково-звітний (очний)
21 тиждень	20 тижнів	1 тиждень (5 днів)
210 год	165 год.	45 годин
7 ECTS-кредити	5,5 ECTS-кредити	1,5 ECTS-кредити
Аудиторна робота		30 год.
Самостійна робота		15 год.

В організації освітньої діяльності за дистанційно-очною формою навчання реалізуються такі принципи: диференціація та поглиблення змісту професійно важливої інформації; варіативність, адаптивність, гнучкість навчання; максимальна інтеграція змісту навчання та професійної діяльності слухачів; демократизація управління навчанням; реалізація фасилітативного

стилю (спільне розв'язання професійних проблем, активна участь слухачів в організації освітнього процесу та самооцінюванні навчально-виробничих досягнень та ін.); рефлексивна креативність навчання (самонавчання, індивідуально-творчий підхід до засвоєння знань і використання нових освітніх технологій); неперервність навчання, подовження в часі, термінах, що супроводжується систематичною фасилітативною допомогою та підтримкою; прогностична спрямованість, науковість, цілісність та доступність, раціональність, інтегративний характер інформації; педагогічний моніторинг, діагностика та рефлексія; навчання на варіативній основі з елементами модульного навчання, урахування фактичних знань і вмінь, потреб і запитів замовників освітніх послуг тощо.

Серед визначених в освітньо-професійній програмі профілів базових компетентностей керівних та педагогічних кадрів закладів ППО, які розвиваються в системі підвищення кваліфікації, виокремлюємо такі: *інтегральна компетентність, загальні компетентності* (освітологічна, нормативно-правова), *спеціальні компетентності* (управлінська, науково-методична, соціально-психологічна, інноваційно-дослідницька, інформаційно-цифрова). *Інформаційно-цифрова компетентність* включає здатність педагога використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології, комп'ютерну техніку, що дозволяють досягати цілей професійної діяльності та професійно-особистісного розвитку, у тому числі: мережеві системи пошуку та обробки інформації; електронні бібліотечні ресурси та технології, мультимедійне обладнання; комп'ютерні програми статистичної обробки та візуалізації даних діагностики та результатів експериментального дослідження тощо.

Підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів закладів ППО на дистанційному етапі навчання відбувається на основі системи управління електронним навчанням (LMS) Moodle із використанням хмарних технологій (Google Apps For Education, Microsoft Office 365). Для зазначеної категорії слухачів розроблено **дистанційний курс** – інтерактивний комплекс науково-

методичних і навчально-методичних матеріалів та освітніх послуг, створених у віртуальному навчальному середовищі для організації дистанційного навчання на основі ІКТ-технологій. Дистанційний курс включає: *структуровані електронні інтерактивні навчальні матеріали за модулями освітньо-професійної програми*, зокрема теоретичний складник змістових модулів (дистанційні лекції в синхронному (on-line) та асинхронному (off-line) режимі, вебінари, дистанційне консультування, матеріали для самостійної роботи та ін.), методичні рекомендації для слухачів/викладачів, систему діагностики розвинутих під час навчання компетентностей (рефлексійні анкети, тести, бліц-опитування та ін.); *додаткові навчальні засоби* (відеоматеріали, зокрема відеолекції, мультимедіалекції тощо до тем, спецкурсів, презентаційні матеріали до змістових модулів та ін.); *інформаційну сторінку курсу* (презентація курсу, веб-сторінка тьютора, новини курсу, програма курсу та ін.).

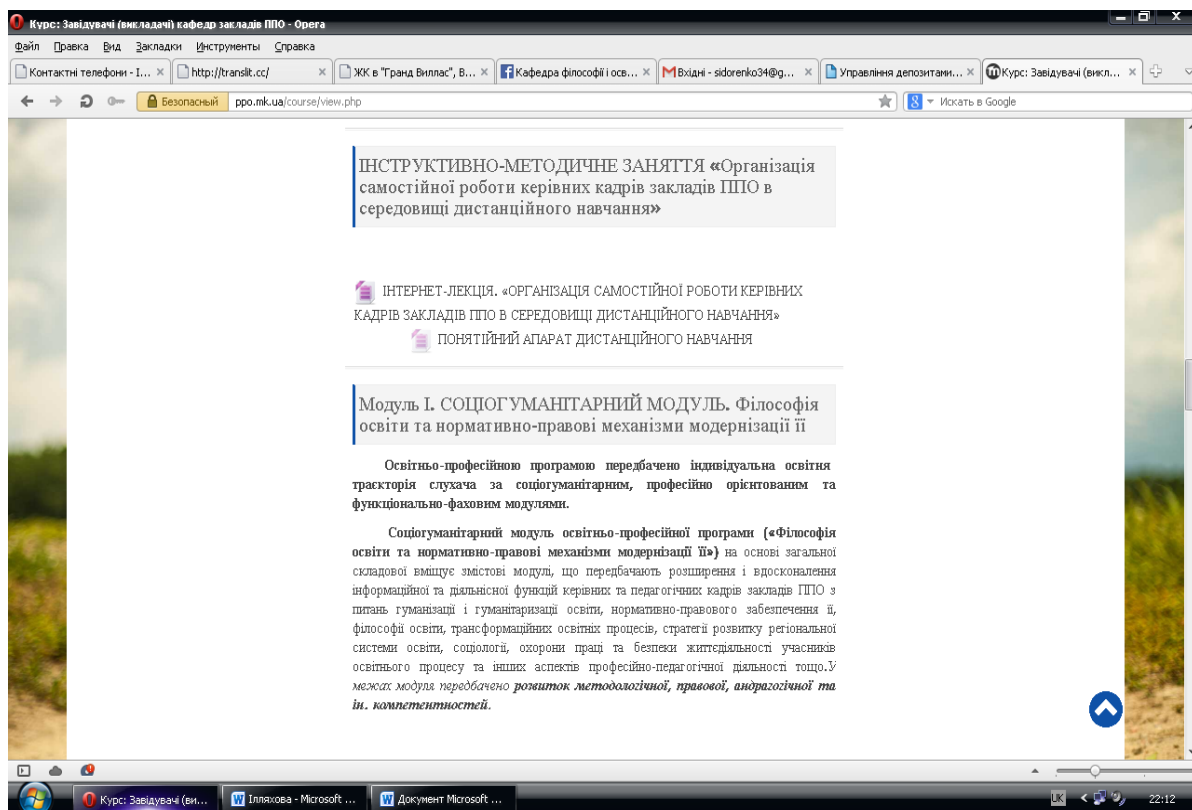
The screenshot displays a web browser window with the following elements:

- Browser Tabs:** Multiple tabs are open, including 'Контактні телефони - I...', 'http://translit.cc', 'ЖК в "Гранд Вилас", В...', 'Кафедра філософії і осв...', 'Вхідні - sidorenko34@g...', 'Управління депозитами...', and 'Курс: Завідувачі (векл...)'.
- Address Bar:** The URL is 'про.mk.ua/course/view.php'.
- Page Title:** 'Курс: Завідувачі (векладачі) кафедр закладів ППО - Орега'.
- Navigation Menu (Left):**
  - В начало
  - Моя домашня сторінка
  - Сторінки сайту
  - Текущий курс
    - Завідувачі (векладачі) кафедр закладів ППО
      - Учасники
      - Значки
      - ДВОХЕТАПНА ОЧНО-ДИСТАНЦІЙНА МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ
      - ДИСТАНЦІЙНИЙ ЕТАП ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗАВДУВА...
      - ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАНЯТТЯ «Організація самост...
      - Модуль I.
      - СОЦІОГУМАНІТАРНИЙ МОДУЛЬ. Філософія ос...
      - МОДУЛЬ II. ПРОФЕСІЙНО

- Main Content Area:**
- Section Header:** ДВОХЕТАПНА ОЧНО-ДИСТАНЦІЙНА МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ
- Text:** Підвищення кваліфікації за *очно-дистанційною формою* (21 тиждень) передбачає два етапи:
  - I етап – дистанційний**, триває 20 тижнів (165 год., 5,5 ECTS-кредитів). Основні завдання етапу: ознайомлення слухачів з організацією та порядком підвищення кваліфікації, керована самостійна робота за індивідуальною освітньою траєкторією, використання Інтернету з навчальною метою (пошук і аналіз інформації, робота з блогом тьютора тощо); участь в інтернет-лекціях, написання випускної творчої роботи тощо;
  - II етап (очний) – підсумково-звітний**, триває 5 днів (45 год. – 30 год. аудиторної роботи, 15 год. – самостійної роботи; 1,5 ECTS-кредити). Основні завдання етапу: систематизація знань, умінь слухачів, оцінювання індивідуальної успішності навчання слухачів через захист творчих випускних робіт (проектів); з'ясування якості зростання професійних потреб, запитів; участь у конференції з обміну досвідом тощо.
- Links:** ІНСТРУКЦІЯ СЛУХАЧА ОЧНО-ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ, УВАГА!!! КОНФЕРЕНЦІЯ
- Right Sidebar:**
- Поиск по форумам (Search for forums)
- Расширенный поиск (Advanced search)
- Последние новости (Latest news)
- Добавить новую тему... (Add new topic...)
- ІНФОРМАЦІЯ ПРО КУРСИ (Course information): 30 Oct 12:07 Вікторія Сизоренко
- УВАГА.ЗАКЛЮЧНИЙ ЕТАП ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ (Attention. Final stage of qualification improvement): 10 Oct 22:45 Вікторія Сизоренко
- НОВІ МОДУЛІ (New modules): 19 Сен 20:22 Вікторія Сизоренко
- Виконання контрольних робіт (Control work completion): 4 Apr 16:52 Вікторія Сизоренко
- Старые темы... (Old topics...)
- Предстоящие события (Upcoming events)

Для слухачів дистанційно-очних курсів підвищення кваліфікації розроблено інструктивно-методичне заняття «Організація самостійної роботи

керівних кадрів закладів ППО в середовищі дистанційного навчання». На дистанційному етапі підвищення кваліфікації **основними видами навчальних занять є:** дистанційна лекція в синхронному (on-line) та асинхронному (off-line) режимі, відеолекція, мультимедіалекція, вебінар, дистанційне консультування, відеоконференція, форум тощо. Відеоконференція «Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: теорія, історія, технології» проводиться в режимі on-line за допомогою сучасних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій (зокрема, електронної пошти, обміну файлами). Відеоконференція використовується для відкритого обговорення поставлених навчальних проблем за попередньо розробленою структурою і регламентом обговорення заданої тематики в межах дистанційного листування. Для організації самостійної роботи слухачів курсів передбачено постійно діючий *Консультаційний пункт.*

The screenshot shows a web browser window with the following content:

- Browser tabs: "Курс: Завідувачі (еміляції) кафедр закладів ППО - Орега", "Контактні телефони - I...", "http://transit.cc/", "ЖК в 'Транд Виллас', В...", "Кафедра філософії і осв...", "Вхідні - sidorenko34@g...", "Управління депозитами...", "Курс: Завідувачі (емікл..."
- Address bar: "Безопасный про.mk.ua/course/view.php" with a search icon and "Искать в Google".
- Main content area:
  - Section header: **ИНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАНЯТТЯ «Організація самостійної роботи керівних кадрів закладів ППО в середовищі дистанційного навчання»**
  - List of items:
    - ИНТЕРНЕТ-ЛЕКЦИЯ. «ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТЕЙНОЙ РАБОТЫ КЕРИВНИХ КАДРОВ ЗАКЛАДІВ ППО В СЕРЕДОВИЩІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ»
    - ПОНЯТИЙНИЙ АПАРАТ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
  - Section header: **Модуль I. СОЦІОГУМАНІТАРНИЙ МОДУЛЬ. Філософія освіти та нормативно-правові механізми модернізації її**
  - Text: "Освітньо-професійною програмою передбачено індивідуальна освітня траєкторія слухача за соціогуманітарним, професійно орієнтованим та функціонально-фаховим модулями."
  - Text: "Соціогуманітарний модуль освітньо-професійної програми («Філософія освіти та нормативно-правові механізми модернізації її») на основі загальної складової вміщує змістові модулі, що передбачають розширення і вдосконалення інформаційної та діяльносної функцій керівних та педагогічних кадрів закладів ППО з питань гуманізації і гуманітаризації освіти, нормативно-правового забезпечення її, філософії освіти, трансформаційних освітніх процесів, стратегії розвитку регіональної системи освіти, соціології, охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу та інших аспектів професійно-педагогічної діяльності тощо. У межах модуля передбачено розвиток методологічної, правової, андрагогічної та ін. компетентностей."

- Taskbar: Shows icons for "Курс: Завідувачі (емі...", "Ілляхова - Microsoft ...", and "Документ Microsoft ...". The system clock shows "22:12".

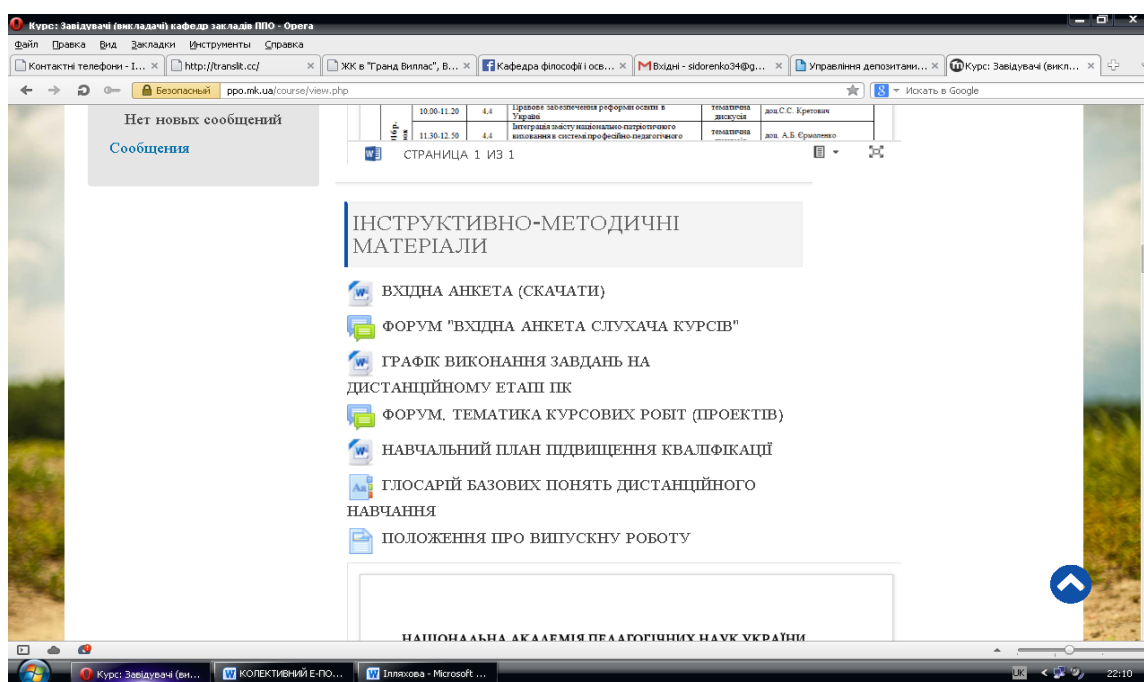
Підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів закладів ППО за дистанційно-очною формою навчання передбачає активізацію процесу самостійного й цілеспрямованого здобуття слухачами необхідної інформації,

постійне самовдосконалення шляхом самоосвітньої діяльності, оскільки традиційне репродуктивне засвоєння знань уже не забезпечує освітніх потреб як педагога Нової української школи, так і викликів до системи освіти зокрема.

Дистанційний етап передбачає виконання завдань дистанційного курсу, що зреалізуються шляхом:

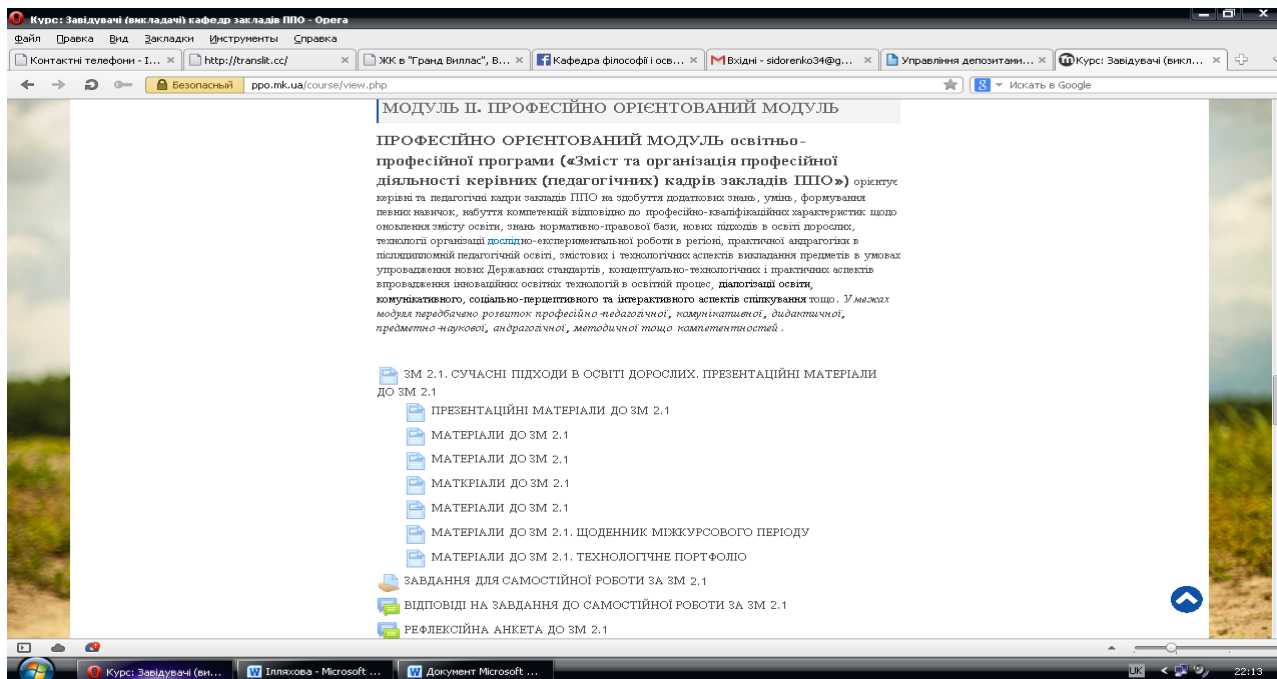
✓ проведення поточного самодіагностування для виявлення індивідуально-особистісних і професійних настанов, рівня професійної компетентності, сформованих компетенцій;

✓ розгляду навчального матеріалу змістових модулів на дистанційних лекціях у синхронному (on-line) та асинхронному (off-line) режимі, відеолекціях, мультимедіалекціях, вебінарах тощо;

✓ самостійного вивчення слухачами навчального матеріалу на основі розробленого для кожного змістового модуля комплексу навчально-методичних матеріалів, додаткової електронної бібліотеки, завдань для самостійної та індивідуальної роботи, завдань для допитливих тощо;

✓ активної участі слухача в інформаційно-мотиваційному (інтерактивних, актуалізованих лекціях, лекціях-презентаціях і под.) і практико-діяльнісному блоках освітньо-професійної програми, зокрема практичних, семінарських, тренінгових заняттях;

✓ вибору слухачем теми випускної роботи, творчого проекту, вироблення стратегії роботи, визначення мети і завдань, узгодження плану, розроблення інформаційно-комунікаційного забезпечення;

✓ використання Інтернету з навчальною метою (пошук і аналіз інформації, робота в чаті, форумі, робота з електронною поштою через веб-інтерфейс, отримання пошти, створення і відправка листів, робота з блогами тьютора тощо);

✓ підведення підсумків щодо виконання завдань дистанційного етапу;

✓ самоаналіз педагогом власної діяльності, моніторинг професійно-особистісного розвитку, розвитку компетентностей тощо.

Основним засобом опанування і поглибленого вивчення слухачем курсів ПК навчального матеріалу є **самостійна робота**, що організовується у вільний від обов'язкових навчальних занять час без безпосередньої участі тьютора чи викладача. На дистанційному етапі ПК самостійна робота слухачів (СРС) – частина освітнього процесу системи підвищення кваліфікації і перепідготовки тих, хто вчиться, спрямована на виконання поставленої дидактичної мети в спеціально відведений для цього час: пошук знань, їх осмислення, закріплення, формування і розвиток вмінь і навичок, систематизація й узагальнення знань. Самостійна робота виконує важливі

функції: сприяє засвоєнню знань, формуванню відповідних умінь і навичок, забезпечує неперервний професійний розвиток педагогічних працівників; стимулює потребу в самоосвіті; розвиває індивідуальні пізнавальні та творчі здібності особистості; спонукає до науково-дослідної роботи та ін.

У напрямку ефективної організації самостійної роботи слухачам рекомендуються виконання таких форм: ознайомлення з нормативно-методичними матеріалами, що регламентують організацію освітнього процесу, з електронною бібліотекою, опрацювання нормативно-правової бази, наукової літератури до того чи іншого змістового модуля освітньо-професійної програми тощо; планування освітнього маршруту для самостійної та індивідуальної роботи; робота в інформаційних мережах, із блогем тьютора; опрацювання запитань для самоконтролю та самоперевірки; аналіз власної педагогічної діяльності; складання індивідуального плану самоосвіти в найближчій і подальшій перспективах тощо.

Результатом підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів закладів ППО за дистанційно-очною формою навчання є підготовка конкурентоспроможних на ринку освітніх послуг фахівців, які здатні організувати професійну/управлінську діяльність в системі післядипломної освіти на засадах еколюдиноцентризму, керуючись нормативно-правовими документами, вимогами безпеки життєдіяльності, фінансової автономії, вимогами інтеграції в європейський освітній простір; забезпечувати випереджувальність розвитку країни, готові виконувати роль консолідаторів нації, активно зреалізовувати освітні проекти національного масштабу; витримувати конкуренцію на європейському і світовому ринку освітніх послуг; здійснювати неперервний науково-методичний супровід професійного розвитку педагогічних працівників шляхом формальної, неформальної, інформальної освіти впродовж усього міжкурсового періоду; здійснювати пошук, опрацювання, аналіз та презентацію професійно важливих знань із різних джерел та даних експериментальних досліджень із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

Література

1. Сидоренко В.В. Акмеологічні технології в освіті дорослих / В.В. Сидоренко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – Вип. 26 (36). – Сер. 16 «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики»: зб. наук. пр. / ред. кол.: Н.В. Гузій (відп. ред.). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – С. 38-42.

2. Сидоренко В.В. Концепція маркетингу освітніх послуг для професійного розвитку фахівців нової української школи / матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (15-22 травня 2017 року) КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» / електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. – №5(27). – Режим доступу: http://www.zoippro.zp.ua/pages/el_gurnal/el_gurnal.html.

3. Сидоренко В.В. Реформування системи підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» / Керівник нової української школи : світоглядно-професійні орієнтири : зб. наук. пр. / В.П. Андрущенко (голова), В.П. Бех (заст. голови), О.В. Алейнікова та ін. К. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – С. 148-153.